

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ
У СУЧАСНИХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХINFORMATION COMPETENCE OF FUTURE MANAGERS
IN MODERN SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL RESEARCH

Стаття присвячена проблемі визначення інформаційної компетентності майбутніх менеджерів, що набуває особливої актуальності в умовах сьогодення, коли, з одного боку наша держава тримає курс на Європейську інтеграцію, з іншого – інформаційні технології посідають чільне місце в житті людини і соціуму, а роботодавці потребують менеджерів, які не тільки здатні користуватись інформаційно-комунікаційними технологіями, але й працювати з інформацією з метою ефективного здійснення управлінських функцій. Компетентнісний підхід до підготовки менеджерів у закладах вищої освіти закріплений в низці нормативно-правових документів: Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про вищу освіту» (2014), Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022).

На підставі аналізу наукової літератури визначено, що поняття «компетентність» у сучасному науково-педагогічному дискурсі має тенденцію до означення кваліфікованості, низки компетентностей, обізнаності, у той час як поняття «компетенція» має більш вузьке значення – добра обізнаність, певне коло повноважень.

Науковці приділяють значну увагу визначенню дефініції «інформаційна компетентність», яка іноді розкривається в протиставленні до поняття «цифрова компетентність». У зарубіжному й вітчизняному науково-педагогічному дискурсі вони розмежовуються через ключові слова. Так, «інформаційна компетентність» постає як уміння, знання й навички роботи з різною інформацією, її оцінка, створення, використання тощо, а «цифрова компетентність» переважно виступає, як вміння володіти цифровими засобами, інформаційно-комунікаційними технологіями. Однак спостерігається й змішування цих понять.

Інформаційна компетентність менеджерів різного фаху відмежовується від цифрової чи комп'ютерної компетентності й розглядається не тільки як вміння працювати з інформацією, а і як вміння використовувати інформацію в управлінській діяльності.

Ключові слова: компетентність, інформаційна компетентність, цифрова компе-

тентність, майбутні менеджери, науково-педагогічні дослідження.

The article is devoted to the problem of determining the information competence of future managers, which is becoming particularly relevant in today's conditions, when, on the one hand, our state is on a course towards European integration, and on the other hand, information technologies occupy a prominent place in human life and society, and employers need managers who are not only able to use information and communication technologies, but also work with information in order to effectively perform managerial functions. The competency-based approach to training managers in higher education institutions is enshrined in a number of regulatory documents: the Law of Ukraine "On Education" (2017), the Law of Ukraine "On Higher Education" (2014), the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032 (2022).

Based on the analysis of scientific literature, it was determined that the concept of "competence" in modern scientific and pedagogical discourse tends to mean qualification, a number of competencies, awareness, while the concept of "competence" has a narrower meaning – good awareness, a certain range of powers.

Scientists pay considerable attention to the definition of "information competence", which is sometimes revealed in opposition to the concept of "digital competence". In foreign and domestic scientific and pedagogical discourse, they are distinguished by a key concept. Thus, "information competence" appears as the ability, knowledge and skills of working with various information, its assessment, creation, use, etc., and "digital competence" mainly appears as the ability to own digital tools, information and communication technologies. However, there is also a mixing of these concepts.

Information competence of managers of various specialties is also revealed, distinguished from digital or computer competence and is considered not only as the ability to work with information, but also as the ability to use information in management activities.

Key words: competence, information competence, digital competence, future managers, scientific and pedagogical research.

УДК 378.011.3:004+005.95]:001.8
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.2.23>

Починкова М.М.,

докт. пед. наук,
професорка кафедри початкової освіти
Державного закладу
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Красільников М.І.,

аспірант
Державного закладу
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Підготовка майбутніх фахівців завжди залишається в колі уваги науковців і педагогів, адже система освіти повинна відповідати вимогам суспільства. Особливо гостро ця проблема постає в часи соціальних змін, а саме в такий час ми зараз живемо, коли світ перейшов на тотальну інформатизацію, що вимагає змін і у професійній підготовці майбутніх фахівців, зокрема набуття ними інформаційної компетентності. Важко уявити собі сьогодні будь-яку

організацію, співробітники якої не вміють працювати з інформацією і цифровими технологіями, при цьому безумовно на найвищому рівні інформаційною компетентністю повинні володіти менеджери, адже саме на них покладена відповідальність за налагодження ефективної професійної діяльності в різних сферах.

Європейський вектор розвитку України вимагає впровадження в нашу систему навчання міжнародних тенденцій, однією з яких є компетентнісний підхід у підготовці фахівця. Такий підхід до професійної підготовки менеджерів у закладах вищої

освіти закріплено в низці нормативно-правових документів: Законі України «Про освіту» (2017), Законі України «Про вищу освіту» (2014), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022) та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Компетентність і компетентнісний підхід перебувають у полі досліджень таких науковців, як: І. Бех, Н. Бібік, Н. Волкова, Л. Гуцан, О. Дубасенюк, О. Марущак, Н. Мойсеюк, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева; Ф. Вейнерт, Дж. Гуді, Дж. Карсон, Дж. Консант, Дж. Куллахан, У. Мозер, Ж. Перре, Дж. Равен, Д. Райхен, Л. Салганік та ін. Проблема визначення й змісту інформаційної компетентності взагалі й фахівців окремих галузей присвячено науковій розвідки вітчизняних і зарубіжних дослідників: А. Барбінова, О. Буйницька, Ю. Зубова, Н. Курих, Н. Насирова, В. Саєнко, І. Сілютіна, В. Фокєєва; E. Cela, D. Cook Adamson, K. Dunn, I. Cohen, E. Jan, R. Renigere та ін. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх менеджерів знайшли своє відображення в дослідженнях вітчизняних науковців: Д. Бондін, О. Власенко, А. Гелеш, В. Гладкова, М. Горбунов, Л. Гончар, Н. Демченко, Н. Мукан, В. Найченко, О. Самойленко, О. Яценко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Значна кількість наукових досліджень, присвячених проблемі змісту і формування інформаційної компетентності свідчить про актуальність досліджуваної проблеми. Однак, на сьогодні залишаються відсутніми одностайні позиції щодо тлумачення цього поняття, при цьому дослідники мають різні погляди на тлумачення дефініції «інформаційна компетентність менеджерів». Тож залишаються не визначеними основні позиції щодо тлумачення цього поняття з метою розкриття його структури в подальших дослідженнях та формулювання умов формування інформаційної компетентності майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки.

Формулювання цілей статті. Мета нашої статті полягає в аналізі й узагальненні поглядів сучасних науковців на поняття інформаційна компетентність майбутніх менеджерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Довгий час у науковому педагогічному дискурсі спостерігалась активна дискусія щодо розмежування понять «компетентність» і «компетенція». Оскільки воно прийшло до нас із західної педагогіки, то переклад поняття «competence» викликав розбіжності й у його тлумаченні: воно використовується через засоби транслітерації – компетенція, компетентність, або перекладається як «здатність», «вміння», «професіоналізм», «кваліфікація», «повноваження». Однак, останнім часом спостерігається підхід до визначення поняття «компетенція» як до доброї обізнаності, певного

кола повноважень, а дефініція «компетентність» – кваліфікованість, низка компетентностей, обізнаність. Уважаємо такий підхід цілком об'єктивним для використання цих понять у педагогічній науці.

Поняття «інформаційна компетентність» також не однозначно визначається науковцями.

У загальному аспекті науковці розкривають цю дефініцію крізь призму різних акцентів:

– «здатність індивіда вирішувати професійні завдання з використанням інформаційних і комунікаційних технологій» [7, с. 57];

– «інтегративне утворення особистості, його багаторівнева професійно-особистісна характеристика в галузі інформації, інформаційно-комунікаційних технологій і досвіду їх використання, що з'являється в результаті цифрової грамотності, спрямованої на ефективне здійснення професійної діяльності й постійний професійний саморозвиток» [2, с. 228].

У зарубіжних дослідженнях знаходимо інформаційну компетентність (information competence) і цифрову (digital competence).

Інформаційна компетентність (information competence) розглядається саме з боку вміння працювати з інформацією. Так, на сайті університету Квебеку (UQ) ця компетентність комплексно охоплює:

– усвідомлений і рефлексивний пошук інформації;

– розуміння процесів, за допомогою яких створюється й покращується інформація;

– використання інформації для створення нових знань і етичної участі в спільнотах, які навчаються [10].

Американська бібліотечна асоціація ще в 1989 р. запропонувала визначати інформаційну компетентність як здатність знаходити, оцінювати, використовувати та передавати інформацію в усіх її різноманітних форматах, що містить у собі аспекти бібліотечної грамотності, методів дослідження та технологічної грамотності. Інформаційна компетентність містить розгляд етичних і правових наслідків використання інформації та вимагає застосування як критичного мислення, так і навичок спілкування [9]. Цінним для нас є визначення навичок, які демонструють інформаційно компетентні студенти:

– визначення обсягу необхідної інформації;

– отримання ефективного і результативного доступу до необхідної інформації;

– критична оцінка інформації та її джерел;

– включення вибраної інформації у свою базу знань;

– ефективне використання інформації для досягнення конкретної мети;

– розуміння економічних, правових та соціальних проблем, пов'язаних із використанням інформації, а також отриманні доступу до інформації та використання її етично й законно [9].

Натомість цифрова компетентність (digital competence) більше орієнтована на оволодіння саме інформаційно-комунікаційних технологій. R. Renigere і E. Cela зазначають, що така компетентність – «це впевнене, повне, поглиблене використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в професійній діяльності, навчанні, науці і т. д.» [11], а цифрова компетентність здобувачів освіти визначається як сукупність здібностей, знань і навичок у використанні цифрових технологій з метою комунікації й професійного розвитку, пов'язані з пошуком, формуванням, створення та розповсюдженням цифрових інформаційних ресурсів у первинному процесі реалізації навчально-наукових досліджень [11].

У колі інформаційної компетентності в сучасному українському науково-педагогічному дискурсі розглядаються поняття «інформаційна грамотність», «мультимедійна грамотність», «цифрова грамотність», «грамотність у галузі ІКТ», «інформаційно-технологічна компетентність», «інформаційно-цифрова компетентність», «медіаграмотність», «комп'ютерна компетентність», «технологічна грамотність», «комп'ютерна грамотність», «інформаційна культура», «е-грамотність», «інформаційна культура». При цьому ці поняття вступають у синонімічні й підрядні зв'язки. Зауважимо, що таке різноманіття термінів також пов'язуємо з їх іншомовним походженням і перекладом, адже, наприклад, поняття «information competence» можна перекласти як «інформаційна компетентність», «інформаційна компетенція», «інформаційна грамотність». Дослідження цих понять не є предметом нашого дослідження, тому ми зосередимось на визначенні й порівнянні основних термінів: інформаційна та інформаційно-цифрова компетентність, як найбільш близьких.

У Концепції Нової української школи знаходимо поняття «інформаційно-цифрова компетентність», що належить до десяти ключових компетентностей і передбачає «впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні» [5]. Відповідно до Концепції після закінчення Нової Української школи матимемо випускників, які володіють інформаційною й медіаграмотністю, основами програмування, алгоритмічним мисленням, уміють працювати з базами даних, володіють навичками безпеки в інтернеті та кібербезпеки, етикою роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо). Однак, до того, як перші випускники прийдуть до закладів вищої освіти залишається ще шість років, тому увага до інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців має бути зорієнтована й на формування базових основ інформаційної компетентності.

Нам імпонує визначення інформаційно-цифрової компетентності представлене А. Барбіновою, як «здатність використовувати інформацію для вирішення проблем, спілкування, створення інформаційних рішень, продуктів та систем, а також для отримання нових знань у індивідуальній або колективній формі із використанням інструментів, ресурсів, процесів та систем, які відповідають за доступ та опрацювання інформації (відомостей та даних), отриманої через будь-які медіаресурси» [1, с. 411]. З урахуванням того, що складник «інформаційний» більшою мірою відображає саме вміння працювати з інформацією, а складник «цифровий» – опанування саме технологій, то в цьому визначенні спостерігаємо більше відображення складника «інформаційний», ніж «цифровий».

Зважаючи на мету нашого дослідження необхідним є розкриття й аналіз дефініції «інформаційна компетентність менеджерів».

Дослідники цієї проблеми зосереджуються на спеціалізації фахівців і розглядають таку компетентність у світлі професійної зорієнтованості.

Нашу увагу привертає позиція Н. Чернухи, М. Козир, які дають визначення інформаційної компетентності менеджера освіти крізь призму розмежування інформаційної і комп'ютерної компетентності, адже, на думку авторів, менеджер майбутнього – «це той, хто володіє інформацією, вільно приймає управлінські рішення та відповідає за них, виявляє якості лідера, включаючи природний талент до мотивації та переконання свого оточення, має здібності до запобігання конфліктам, а не просто володіє комп'ютером» [8, с. 90].

А. Барбінова зазначає, що «інформаційно-цифрова компетентність менеджера освіти дозволяє у поєднанні з іншими компетентностями цілеспрямовано, самостійно і відповідально використовувати інформаційно-цифрові технології у своїй професійній діяльності, з урахуванням існуючих можливостей і обмежень, таких як: техніко-технологічні параметри інформаційно-цифрових технологій; завдання навчання і виховання (в рамках окремого освітнього закладу); професійно-особистісними особливостями самого менеджера освіти» [1, с. 411]. При цьому, дослідниця розглядає поняття «інформаційна культура» та «цифрова грамотність», як складові інформаційно-цифрової грамотності, а основне поняття «інформаційно-цифрова компетентність» виступає синонімічним до поняття «інформаційна компетентність», хоча це й не вказано прямо, а імпліцитно зрозуміло зі структури поняття.

Визначаючи поняття інформаційної компетентності менеджера організацій на підставі аналізу наукової літератури О. Пшенична також робить акцент саме на роботі з інформацією за допомогою використання інформаційних технологій і тлумачить її таким чином: «інтегрована в особистості

фахівця сукупність внутрішніх чинників (мотиваційних, ціннісних, здібностей) та системний обсяг його знань, навичок і умінь, необхідних для отримання, обробки, використання і передавання управлінської інформації та ефективного здійснення функцій управління підприємством за допомогою застосування ІТ» [6, с. 166].

Зауважимо також, що інформаційна компетентність менеджера розглядається в сучасному науковому дискурсі як складова професійної компетентності, з чим ми абсолютно погоджуємося. Так, Т. Лукіна, розкриваючи зміст інформаційної компетентності керівника закладу освіти як чинника ефективного управління Новою українською школою й спираючись на дослідження інших науковців, зазначає, що ця компетентність є однією зі складових професійної компетентності керівника закладу загальної освіти і «являє собою сукупність умінь, навичок роботи з інформацією в усіх її формах і способах подання» [4, с. 29]. Далі дослідниця наголошує, що розглядати інформаційну компетентність керівника закладу освіти треба значно ширше і не зводити її лише «до здатності використовувати ІКТ в управлінській діяльності, які виступають лише засобами, технічним приладдям, яке допомагаю, прискорює доступ до необхідної інформації та її обробку» [4, с. 29–30].

Найбільш лаконічне визначення поняття «інформаційна компетентність» дає Г. Ковлаенко, розкриваючи цей аспект у професійній підготовці майбутніх проєкт-менеджерів, при цьому воно залишається ємним і відображає основні позиції: «інформаційна компетентність – це здатність до роботи з інформацією. Проведення її пошуку, осмислення, аналізу, оцінки, представлення (презентації) та передачі [3, с. 97].

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Отже, аналіз науково-педагогічних досліджень, присвячених проблемі визначення поняття «інформаційна компетентність» дозволяє зробити низку узагальнень. У вітчизняних і зарубіжних дослідженнях спостерігається тенденція до розмежування поняття «інформаційна компетентність» і «цифрова компетентність». Інформаційна компетентність розглядається з акцентом на знання, вміння й навички різної роботи з інформацією, де інформаційно-комунікаційні технології виступають лише засобом роботи з інформацією; основою цифрової компетентності є оволодіння безпосередньо інформаційно-комунікаційними технологіями. Досліджуючи інформаційну компетентність менеджерів науковці визначають її, по-перше, як складову професійної компетентності, а також як здатність до роботи з інформацією з метою здійснення ефективної управлінської діяльності.

На ці параметри ми й будемо спиратись у наших подальших дослідженнях, перспективи яких ми вбачаємо в розкритті структури поняття «інформаційна

компетентність майбутніх менеджерів», а також у визначенні умов формування цієї компетентності в процесі їхньої професійної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барбінова А. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності майбутніх менеджерів освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 51. 2022. С. 408–413. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-63>
2. Дегтярьова Г. ІК-компетентність – важлива складова професійної компетентності вчителя філологічних дисциплін. *Міжнародний науковий журнал Acta Universitatis Pontica Euxinus, Спеціальний випуск*. 2015. С. 226–230.
3. Коваленко Г. О. Визначення особливостей розвитку інформаційної компетентності майбутнього проєкт-менеджера засобами інформаційно-комунікаційних технологій в закладах вищої освіти. *Вісник післядипломної освіти*. 2024. Випуск 28 (57). *Серія «Педагогічні науки» (Категорія «Б»)*. *Bulletin of Postgraduate education*. 2024. Issue 28 (57). *Educational Sciences Series (Category «B»)*. С. 91–102. [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28\(57\)-91-102](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2024-28(57)-91-102)
4. Лукіна Т. О. Інформаційна компетентність керівника закладу освіти як чинник ефективного управління Новою українською школою. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719593/1/%D0%9B%D1%83%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2_%D0%A1_028-030.pdf
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. 2016. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Пшенична О. С. Інформаційна компетентність майбутнього менеджера організацій: педагогічний аспект. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2009. № 2. С. 163–169.
7. Сороко Н. Використання ІКТ для оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів (досвід Естонії). *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2015. Випуск 5, частина 1. С. 55–61.
8. Чернуха Н., Козир М. Інформаційна компетентність як пріоритет успішного менеджменту у сучасному освітньому просторі. *Studia Zarzadzania a Finansow Wyzszej Szkoły Bankowej w Poznaniu*. 2015. № 8. С. 85–91.
9. American Library Association, Presidential Committee on Information Literacy Final Report. Chicago: ALA, 1989.
10. Compétences informationnelles. URL : [https://uquebec.libguides.com/carrefour-competences-informationnelles/ci#:~:text=Les%20comp%C3%A9tences%20informationnelles%20\(CI\)%20englobent,besoin%20ou%20%C3%A0%20une%20probl%C3%A9matique](https://uquebec.libguides.com/carrefour-competences-informationnelles/ci#:~:text=Les%20comp%C3%A9tences%20informationnelles%20(CI)%20englobent,besoin%20ou%20%C3%A0%20une%20probl%C3%A9matique)
11. Renigere, R., & Cela, E. (2019). Ecological Competence of Health Care. *Journal of Education, Teaching and Social Studies*, 1(2), p.105. <https://doi.org/10.22158/jetss.v1n2p105>. URL : <http://www.scholink.org/ojs/index.php/jetss/article/view/2518>